

ШКОЛА ПО МЕРИ БУДУЋНОСТИ

Ајсџиракџи: Савремене тенденције развоја земаља тржишне привреде показале су да се образовање и стварање људских ресурса налазе у самом врху приоритета глобалних националних стратегија и политика социјалног, економског и технолошког напретка. Континуиране социјално-економске промене, убрзан научно-технолошки развој, посебно експанзија модерних и постмодерних форми технологија претпостављају високообразовану популацију која је у стању да ефикасно партиципира у социјалним процесима и користи расположиву технологију. Развијена друштва на тај начин нужно постају друштва која уче. Реч је о таквим друштвеним организацијама које се заснивају на знању и у којима образовање и учење имају статус основних инструмената целокупног друштвеног развоја, решавања основних друштвених проблема и продукције социјалних, економских и технолошких промена.

Кључне речи: васпитање, образовање, реформа, развој, друштво, људски ресурси.

Свет је данас суочен са кризом у многим областима друштвеног живота и рада свих људи, па и у области васпитања и образовања. Свакодневно се сусрећемо са мишљењима да је дошло до „кризе образовања“, „кризе система васпитања“, и сл., почев још од седамдесетих година. У најразвијенијим земљама света (на пример, Немачка, Француска, В. Британија, Шведска и др.) предузиман је низ веома радикалних захвата у систему образовања и васпитања, а посебно се у том погледу предузимају мере за реформисање постојећих школа.

Још тада, две свакако најразвијеније земље (САД и Јапан), драматично и алармантно упозоравају на потребу реформи система образовања 21. века.

И земље у развоју настоје да сустигну развијене и да што пре и саме, додуше у крајње неповољним материјалним и кадровским условима, своје системе образовања и васпитања и своје школе доведу на ниво потреба развијеног друштва.

Сасвим је природно што се у свим реформским захватима у центру налази управо школа. Природно, јер школа спада међу најстарије друштвене и педагошке институције. Оваква каква је данас, уобличена је у новијој ери грађанског друштва, али је као институција образовања и васпитања настала у далекој прошлости, у робовласничким деспотијама – у Сумерском и Средњем египатском царству. Постојала је и развијала се школа и у Африци, доживела је златни век у Атини, преживела је феудализам, да би у доба хума-

низма и ренесансе блеснула новим сјајем. Школа се тако дуго и упорно одржала захваљујући својој способности да се стално мења (реформише) и прилагођава новим друштвеним, привредним, економским, научним, технолошким, културним, педагошким и другим условима и захтевима. Мењајући се, међутим, школа увек у себи задржава једно време више.

Нужно је напоменути да се савремена школа не налази у ово наше време први пут под притиском критике. У својој дугој историји она је пролазила многе кризе.

У новије време, у предлозима за реформе система васпитања и образовања у готово свим земљама, посебно се инсистира на променама у средњем и високошколском образовању. Ти делови система и институције које им припадају сматрају се чвориштем многих веома сложених друштвених и педагошких проблема. У тим подручјима образовања се сукобљавају и преплићу противречни захтеви и потребе друштвеног, привредног, културног и научно-техничког развоја, као и развоја људске личности. Из такве визије изводи се закључак да је већ данас *неопходно створити више и стваралачко друштво, посебно васпитавајући, свестрано, хармонијски и целовито развијено, друштво и људе спремне и способне за суочавање са веома брзим и динамичним променама.*

Каква треба да је школа по „мери будућности“? Веома сложено питање на које одговори могу бити само назначени.

Школа је веома сложен систем, тачније подсистем већег броја система (друштвеног, политичког, правног, локалног као и непосредно окружујућег система школства, система образовања и васпитања и сл.). Школа је увек изложена дејству бројних чинилаца, како оних који долазе, тако и чинилаца који долазе из система чији је подсистем, из њеног окружења као система.

Тешкоће у проучавању школе и одређивању праваца њеног даљег развијања, заснованог на резултатима таквог проучавања не потичу само из бројности и комплексног дејства тих чинилаца, већ из чињенице да школа није никада била нити је данас само проста резултанта тих сложених дејстава. Наравно да то не важи на исти начин за сваку школу као васпитно-образовну институцију, а још мање за различите типове и врсте школа, почев од предшколских установа, преко основних и средњих школа, па до различитих високошколских институција.

Штавише, не може се говорити ни о истоветности једног модела за исти тип школе. Ово посебно важи за земље сложеног састава и организације, као што је случај са Србијом (вишенационалност, неједнак степен регионалног привредног развоја, различита култура и школска традиција, различита образовна структура становништва, различити степен децентрализације и сл.).

Данас више није спорно да се у свакој школи, од предшколских установа па до високошколских институција, мора много тога мењати. Међутим, тешко је дефинисати шта и како, јер:

- није довољно јасно шта то ново треба да буде;
- не постоји целовита концепција и на њој развијен основни модел те нове школе;
- модел нове школе није довољно конкретизован за практично остваривање и развијање одговарајућих његових варијанти;
- не постоји развијена стратегија остваривања (долажења) до новог модела школе.

У Србији до сада нисмо били много спремни на такву методологију мењања наше школе. Пре се настојало да се прескочи или заобиђе неки од наведених захтева. Наиме, нису решени на прави начин односи између различитих подручја образовног и васпитног рада, није извршена интеграција школе и друштвене средине, дакле, нису јасна питања: подруштвљавања школе, децентрализације образовања, функције наставника. Отворена су многа питања индивидуализације укупног образовног и васпитног рада у школи, развијања стваралаштва код ученика, итд.

Осмишљавање и решавање многих питања образовања која произилазе како из садашњих захтева, тако и из захтева будуће школе не може се препустити интуицији и доброј вољи оних који брину о образовању или самих школа и наставника.

Да закључимо, предстоје веома озбиљни задаци, који захтевају изузетне напоре и велико ангажовање свих расположивих снага, битну промену у односу друштва према подручју образовања и васпитања, многе промене и у образовању и усавршавању наставника, много више веома организованог рада, итд. Да бисмо могли да је *концепцијски* уобличимо, да бисмо изградиле одговарајуће *моделе* школа, затим *стапајемо* њиховог практичног остваривања, потребно је обезбедити све неопходне *услове за њихово остваривање са следећим* *условима у реалности њихове*.

Из тога природно следи да се и образовању постављају већи и нови захтеви. Оно је изложено новим изазовима и налази се пред новим раскршћем. Правци и темпо његовог развоја ће, заједно са науком, у све већој мери детерминисати друштвени и привредни развој земље. Зато је толико важно да наш поглед више усмеримо ка будућности која носи у себи доста неизвесности, али се основне тенденције развоја ипак могу открити. Мора се остварити слика будућности. Од тога се полази и у моделирању образовања.

У изградњи савременог модела система образовања и школе полази се од њихових основних и ширих друштвених функција и на основу тога се утврђују ступњеви и важнија поља образовања, а у случају школа и њихова унутрашња структура, организација и повезаност са системским залеђем. Значи, остварује се јединство функције и структуре, при чему треба имати у виду позитивну традицију нашег друштва, али и земаља у иностранству, и не прелазити границе педагошких и друштвених реалитета.

У изграђивању савременијег система образовања, као темељна полазишта могу нам послужити његове основне функције које се могу сажети у следећем: оспособљавање сваког младог човека, а и одраслих, за друштвену

праксу, за укључивање у друштвену поделу рада и друштвени живот, и допринос што потпунијем испољавању људске личности. Тиме је обухваћена економска, социјална и хумана функција образовања.

Наведено налаже реализацију основних циљева образовања и васпитања: створити културног човека, продуктивног радника, омогућити свакоме да пронађе своје место у друштвеној заједници и да постане активан и користан члан друштва у коме живи.

Тако конципиран систем образовања обухвата сва поља, све нивое и облике институционалног, а и неинституционалног образовања. Једна од основних карактеристика тог система ће бити *флексибилности и адаптивности*: моћ брзог и ефикасног прилагођавања новим друштвеним потребама и очекивањима у складу са захтевима научно-технолошког развоја.

Флексибилност и адаптивност система образовања ће у већој мери доћи до изражаја у:

- структуралном прилагођавању кадровским потребама у привредним и ванпривредним активностима (формирање образовних профила према потребама друштва);
- садржајном прилагођавању наставних програма новим потребама и развојним тенденцијама;
- коришћењу адекватних и еластичних организационих облика рада са ученицима и студентима;
- коришћењу различитих медија, извора информација и метода рада;
- повезивању појединих нивоа и подручја образовања;
- формирању савремених система односа и интеракцијских веза између система образовања и осталих друштвених система;
- вредновање рада ученика и студената, али и професора и самих институција образовања.

Осавремењавање система образовања претпоставља озбиљне промене на свим нивоима образовања. У трагању за савременим моделима школе природно је да се пође од њених функција у друштву (педагошка и шира друштвена функција).

Из основних смерница развоја образовања и карактера нашег друштва произилази савремена школа која ће бити знатно самосталнија и према својој друштвеној средини још отворенија. То повлачи за собом дубоке промене у:

- структури и организационом заснивању целокупног живота и рада школе;
- методама и облицима рада, у коришћењу објеката, средстава и информационих технологија;
- положају и функцији наставника, ученика и студената;
- вредновању (и напредовању) учинка продуктивности и резултата рада наставника и целе установе образовања;
- управљању и руковођењу установом образовања;
- изграђивању нових друштвених односа;
- повезивању и интеракцији између школе и друштвене средине;
- повезивању школе и науке итд.

Такве дубоке промене школе, као једног сложеног система, доводе до формирања одговарајућих интеракцијских веза између одређених структуралних елемената у њој. То повећава репродуктивну и саморазвојну способност школе, оживљава и подстиче у њој дух иноваторства и креативности и омогућава јасније сагледавање и процењивање утицаја појединих унутрашњих и спољњих чинилаца на делатност и развој образовних институција. Такав системски приступ намеће уважавање свих релевантних структуралних елемената и фактора тог сложеног система кроз призму целовитости и интегралности.

Перспективе развоја образовања исказују савременији и ефикаснији систем управљања и руковођења у образовању који ће бити у стању да доприне бржем и усклађенијем развоју образовања. Из тога произилази потреба за преокретом у правцу превентивног развоја који се базира на примарним тенденцијама и законитостима развоја друштва и на научним поставкама и достигнућима. У усмеравању развоја образовања оријентација на ефикасност треба да буде доминирајућа. Да би систем управљања образовањем постао ефикаснији, требало би да се у већој мери базира на принципу економичности и рационализације, што укључује и рационалну поделу надлежности, савременију организацију рада, већу координацију и ширу сарадњу, пре свега унутар система управљања и система образовања.

Овде су наведени само неки основни правци развоја образовања и структуре савременијег система образовања и школе, а даља разрада, конкретизација и могућа корекција и допуна неведених замисли може осетно допринети да систем образовања код нас тежи савременијем и вишем квалитету у интересу целе друштвене заједнице.

Slavko Karavidic

THE SCHOOL MADE ACCORDING TO THE MEASURE OF THE FUTURE

Summary: Modern tendencies of developing countries' markets have shown that the education and creating human resources is the highest priority of international strategies and politics of social, economical and technical development. Continual socio-economical changes, scientific and technological development demand high educated popularity which will be able to successfully participate in social processes. The developed societies become societies that learn. We are talking about those social organizations that have the knowledge in their basis and which have the knowledge and education as their basic instruments of the development, solving social problems and producing social, economical and technical changes.